

Platform Dag Zonder Krediet

Samenvatting van de aanbevelingen 2009

1. INLEIDING

Krediet is tegenwoordig de gewoonste zaak van de wereld. Het is makkelijk te verkrijgen en wordt steeds vaker gebruikt zonder dat de consument de gevolgen ervan voldoende inschat. Mensen met financiële moeilijkheden zijn vaak het meest kwetsbaar en doen steeds vaker een beroep op kredietopeningen om in hun dagelijkse behoeften te voorzien of om achterstallige facturen te betalen. Hierdoor ontstaat niet zelden een situatie van permanente schuldenlast.

Het lijkt ons van cruciaal belang, zeker in de context van de huidige economische crisis, om het publiek te sensibiliseren omtrent de risico's van "makkelijk" krediet, en meer bepaald kredietopeningen.

Het platform doelt op het informeren van de meest kwetsbare mensen, maar ook van de "gemiddelde" consument. De Dag Zonder Krediet, die elk jaar op de laatste zaterdag van november wordt georganiseerd, draait om informatie over en preventie van overmatige schuldenlast. Die dag worden verschillende activiteiten georganiseerd, wordt informatie verstrekt en didactisch materiaal ter beschikking gesteld

Het platform wenst daarnaast de overheid aan te sporen om werk te maken van een betere bescherming van de consument, en meer in het bijzonder van de kwetsbare consument. Het platform heeft daaromtrent een aantal aanbevelingen geformuleerd. Betere informatie en meer transparantie voor de consument, een strengere regelgeving met betrekking tot de praktijken op de kredietmarkt en een striktere naleving van de wetgeving zijn de drie krachtlijnen waarrond het platform sinds de oprichting in 2006 zijn aanbevelingen formuleert.

Het lijkt ons van belang te benadrukken dat de volgende aanbevelingen het resultaat zijn van discussies tijdens coördinatievergaderingen van het platform Dag Zonder Krediet. Tussen de fase waarin de aandachtspunten gezamenlijk worden vastgelegd en de fase waarin een consensus tot stand komt tussen de verschillende partners, werkt een projectgroep, hoofdzakelijk samengesteld uit juristen van de organisaties, aan de verfijning van de voorstellen. In 2009 bestaat die groep uit Olivier Jerusalem (RFA), Robin Van Trigt (VCS), Alexis Moerenhout (CRIOC-OIVO), Danièle Bovy (Centre de référence de Liège), Marie-Noëlle Plumb (Groupe action surendettement), onder de leiding van Anne Defossez (Steunpunt Schuldbemiddeling, voorheen GREPA).

Dankzij die aanpak zijn de organisaties van het platform constructiever gaan samenwerken. Het platform geniet daardoor ook steeds meer erkenning als gesprekspartner voor personen of organisaties op een of andere manier ijveren voor de verbetering van de wetgeving inzake krediet.

In 2009 voerde het platform een grondig onderzoek naar de compatibiliteit van de kredietrichtlijn met de huidige Belgische wetgeving en met de aanbevelingen van het platform zelf. Het platform doet met name concrete voorstellen om de valstrik van de banalisering van het krediet te vermijden en eist in het bijzonder een verbod op leurhandel voor kredieten (punt 2).

Het platform blijft daarnaast gekant tegen de uitbreiding van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren en ijvert in de plaats daarvan voor een efficiëntere werking van de Centrale, meer bepaald door het aanmaken van een centraal bestand van beslagberichten (punt 3).

Dit jaar werkt het platform aan een nieuwe reeks aanbevelingen, meer bepaald over de oneerlijke bedingen in tal van verkoopsovereenkomsten. Hoewel de aanbevelingen niet zozeer betrekking hebben op de wet op het consumentenkrediet, dan wel op de wet betreffende de handelspraktijken, leek het ons van belang de aandacht te vestigen op bepaalde praktijken die bijdragen tot de verhoging van de schuldenlast, vaak die van mensen die slecht zijn geïnformeerd of die hun rechten moeilijk kunnen doen gelden via de gerechtelijke instellingen (punt 3).

Naar aanleiding van de actualiteit verzette het platform zich dit jaar ook tegen het wetsvoorstel over het betalingsbevel, dat reeds door de Senaat en de Commissie Justitie van de Kamer was goedgekeurd. Dankzij de oplettenheid en het doorzettingsvermogen van de organisaties van het platform werd het wetsvoorstel in zijn initiële vorm ingetrokken.

2. VOOR EEN OMZETTING VAN DE RICHTLIJN OVER HET CONSUMENTENKREDIET IN HET VOORDEEL VAN DE CONSUMENT

De Europese richtlijn van 23 april 2008 inzake kredietovereenkomsten voor consumenten moet vóór mei 2010 in Belgisch recht worden omgezet. Dat impliceert een aanpassing van onze wet van 12 juni 1991 op het consumentenkrediet (WCK). Bij de omzetting dient erop te worden gelet dat niet geraakt wordt aan de bescherming van de consument die eigen is aan de Belgische wetgeving op het vlak van consumentenkrediet, een van de meest omvattende in Europa. Die hoge beschermingsgraad bestaat meer bepaald uit het volgende: kredietverleners zijn verplicht de verstrekte kredieten bij de Nationale Bank te registreren en het bestand van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren te raadplegen; ze hebben daarnaast een informatie- en raadgevingsplicht en dienen de kredietwaardigheid van de kandidaat-kredietnemers te onderzoeken. Het gaat hierbij om minimale eisen gelet op de nog steeds onverantwoordelijke houding van bepaalde kredietgevers of kredietbemiddelaars die er niet voor terugdeinzen de basisregels inzake informatie en advies aan hun laars te lappen en op die manier de toename van de overmatige schuldenlast in de hand te werken.

Met de Europese richtlijn is duidelijk vooruitgang geboekt op het vlak van de raadgevingsplicht van kredietgevers, de reclame voor krediet en de nulstellingstermijn die voortaan zonder uitzondering van toepassing is.

Toch bevat het voorontwerp van wet nog enkele punten die voor verbetering vatbaar zijn, teneinde de verantwoordelijke kredietpraktijken te bevorderen waarop in de Europese richtlijn wordt aangedrongen. Bij het afsluiten van een kredietovereenkomst bijvoorbeeld, vraagt het platform dat kredietgevers de terugbetalingscapaciteit van de kredietnemer grondiger onderzoeken, met name aan de hand van een standaard formulier voor budgetanalyse. Om de vastgestelde misbruiken tegen te gaan die erin bestaan automatisch een verzekering te koppelen aan de ondertekening van een kredietovereenkomst, spoort het platform de wetgever aan de bepaling van een totale, reële en transparante kostprijs van het JKP mogelijk te maken.

Leurhandel op openbare plaatsen (op straat, in winkelgalerijen of in en rond het openbaar vervoer) of binnen ondernemingen, ideale plaatsen voor “gemakkelijk” krediet, moet worden verboden. Het platform dringt er eveneens op aan winkelketens (zoals Krëfel bijvoorbeeld) te verbieden krediet te verlenen als dat krediet niet rechtstreeks is gekoppeld aan een aankoop in de winkel.

Daarnaast dient meer aandacht te worden besteed aan het statuut en de opleiding van kredietbemiddelaars, alsook aan de controle van de praktijken door de FOD Economie. Het platform wil bovenal aantonen dat een geïnformeerde consument niet noodzakelijk gelijk staat met een beschermde consument die weloverwogen beslissingen neemt.

Aanbeveling

Teneinde, bij de omzetting van de Europese richtlijn, de Belgische consument hetzelfde niveau van bescherming te blijven garanderen die hij op dit ogenblik geniet, is het van cruciaal belang dat de wetgever de verplichtingen die op dit moment op de kredietverleners van toepassing zijn, behoudt. Die verplichtingen zijn ingevoerd om meer verantwoordelijke kredietpraktijken te waarborgen: de plicht de Centrale van Kredieten voor Particulieren te raadplegen, de informatieplicht, de raadgevingsplicht en de plicht om de kredietwaardigheid van de consument te beoordelen, naleving van de opgelegde nulstellingstermijn enz. De richtlijn bevat daaromtrent enkele verbeteringen, maar de wetgever moet absoluut werken aan een strengere regelgeving in het licht van de steeds vaker aangeklaagde misbruiken van allerlei aard. Denken we bijvoorbeeld aan leurhandel op openbare plaatsen of het toekennen van leningen die niet gekoppeld zijn aan een aankoop in een verkooppunt, beide praktijken werken "gemakkelijk" krediet in de hand.

3. VOOR EEN VERBETERING VAN DE CENTRALE VOOR KREDIETEN AAN PARTICULIEREN

De Centrale voor Kredieten aan Particulieren is een uitstekend instrument ter preventie van overmatige schuldenlast. De Centrale zorgt onder meer voor de kwalitatieve verbetering van de voor kredietgevers beschikbare informatie in de precontractuele fase.

Sinds meer dan een jaar gaan er stemmen op voor de uitbreiding van de Centrale tot alle schulden (energiefacturen, ziektekosten, telefoon enz.). Volgens het platform zou het bijhouden van een centraal bestand met de volledige schuldenlast van elke debiteur helemaal niet behulpzaam zijn bij de concrete evaluatie van de terugbetalingscapaciteit van de consument. Het zou daarentegen een enorm risico's inhouden die de verslechtering van de situatie van schuldenaren tot gevolg kunnen hebben: fouten bij de registratie, excessen waardoor mensen keer op keer worden uitgesloten, gegevens die niet worden bijgewerkt, om nog maar te zwijgen over de flagrante inbreuk op de privacy.

Zoals reeds aangehaald in de aanbevelingen van 2008, bepleit het platform een optimalisering van het gebruik van de Centrale, meer bepaald door de gegevens over kredieten die reeds in het bestand zijn opgenomen, verder uit te diepen. Denken we daarbij aan de werkelijk uitstaande bedragen van kredietopeningen, krediethergroeperingen en herfinancieringen, de identiteit van de kredietbemiddelaars (makelaars, verkopers, winkelketens), de tekorten op lopende rekeningen, allemaal gegevens die op dit moment in het bestand ontbreken.

Het platform ijvert eveneens voor de effectieve invoering van het centrale bestand van beslagberichten zoals bepaald door de wet van 29 mei 2000 en opgedragen aan de Nationale Kamer van Gerechtsdeurwaarders. Het bestand bestaat reeds "op papier" bij de griffies van de verschillende arrondissementen. Het centrale bestand in elektronische vorm zou alle gegevens moeten bevatten over de berichten van beslag, delegatie, overdracht en collectieve schuldenregeling. Dit systeem biedt verschillende voordelen, onder andere het verkleinen van het risico op herhaalde en nodeloze beslagleggingen en de optimalisering van de informatie

die aan de actoren op het terrein (schuldeisers, gerechtsdeurwaarders, advocaten ...) ter beschikking wordt gesteld.

Aanbeveling

De instrumenten die op dit moment in België voorhanden zijn (Centrale voor Kredieten aan Particulieren en het centrale bestand van beslagberichten) bieden de kredietgevers een ongeëvenaarde bron van informatie, zowel wat de kwaliteit als de volledigheid betreft. Het platform stelt daarom voor te werken aan de optimalisatie van die instrumenten, eerder dan aan de omvorming van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren tot een zwarte lijst van schuldenaren. Een van de eerste stappen zou erin bestaan de Nationale Bank van België te belasten met de taak om het centrale bestand van beslagberichten in de praktijk aan te maken (de omzetting in elektronische vorm laat al meer dan negen jaar op zich wachten). De tweede stap zou bestaan in de uitdieping van de gegevens in het bestand van de Centrale voor Kredieten.

Hierbij zouden meteen twee essentiële doelstellingen worden bereikt: niet tijdsafhankelijke transparantie wat betreft de kredietwaardigheid van de kandidaat-kredietnemers en bestrijding van overmatige schuldenlast.

3. TEGEN ONEERLIJKE BEDINGEN IN VERKOOPOVEREENKOMSTEN

De in de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken voorziene regels en sancties moeten verder worden verduidelijkt.

Een consument die een overeenkomst wenst te sluiten met een professional uit de verkoopsector, staat nog steeds in een erg zwakke positie wanneer het erom gaat te onderhandelen over de algemene voorwaarden die hij dient te aanvaarden. Het zijn nochtans die voorwaarden die bepalend zijn voor het vervolg van de handelsrelaties. Ze zijn vervat in complexe bewoordingen, kleine lettertjes en zwaarwichtige termen en zijn vatbaar voor interpretatie, waardoor de consument vaak gewoon lijdzaam ondertekent. In het Belgische recht wordt de consument beschermd door de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument. Teneinde de particulieren te beschermen, bevat deze wet een lijst met een dertigtal bedingen die als oneerlijke worden beschouwd in zoverre dat ze *een kennelijk onevenwicht tussen de rechten en plichten van de partijen scheppen*. De consument die met dergelijke bedingen wordt geconfronteerd, kan in principe de nietigheid van de betreffende bedingen vorderen. Het probleem is echter dat die voorwaarden vatbaar zijn voor interpretatie, waardoor de tussenkomst van een rechter vrijwel onvermijdelijk is. Het gerecht inschakelen brengt echter kosten met zich mee (vooral sinds de invoegetreding van wet betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en kosten verbonden aan de bijstand van een advocaat in januari 2008) en is tijdrovend, terwijl de betwiste bedragen vaak bescheiden zijn. Daarnaast zijn bepaalde bedingen, zoals de bedingen die de consument schadevergoedingen opleggen in geval van laattijdige betaling (strafbeding) of contractbreuk (verbrekingsbeding) problematischer dan andere.

In de praktijk bepalen verkopers vaak buitensporige schadevergoedingen, maar is het voor de consument uiterst moeilijk het overdreven karakter van die vergoedingen aan te tonen in vergelijking met het door de verkopers geleden nadeel.

Het gebeurt ook regelmatig dat bovenop de zogenoemde forfaitaire schadevergoedingen administratieve kosten (aanmaningskosten, opzoekingskosten, portkosten enz.) worden opgeteld.

Soms zijn de in de overeenkomst bepaalde sancties niet wederkerig, hoewel dat door de wet betreffende de handelspraktijken en de rechtspraak wordt opgelegd. Zo wordt de consument vaak zwaarder gesanctioneerd dan de verkoper in geval van niet-naleving van hun respectievelijke contractuele verbintenissen.

Om die redenen lijkt het ons noodzakelijk om de toepasselijke wetgeving te verduidelijken en alternatieve oplossingen te ontwikkelen voor de gerechtelijke procedures, teneinde de consument doelmatig te beschermen, in een kader van wederzijds vertrouwen en eerlijke concurrentie tussen professionals.

Voor wat betreft de duur van de overeenkomsten wordt, overeenkomstig art. 32, 16° van de wet betreffende de handelspraktijken, het volgende als onrechtmatig beschouwd: “de consument voor een onbepaalde termijn te binden, zonder duidelijke vermelding van een redelijke opzeggingstermijn”. In de praktijk wordt de overeenkomst van onbepaalde duur echter algemeen toegepast, maar dan wel in combinatie met een periode tijdens dewelke de consument de overeenkomst niet kan opzeggen (de minimale aanvangsduur van de overeenkomst genoemd). Dergelijke juridische constructies scheppen verwarring en leiden ertoe dat de consument zijn rechten niet kan doen gelden. Overigens omzeilen dienstenleveranciers op die manier de wet op tweeërlei wijze:

- Door hun overeenkomst te kwalificeren als een overeenkomst van onbepaalde duur, omzeilen ze de wet van 25 mei 2007 betreffende de stilzwijgende verlenging van overeenkomsten van bepaalde duur. Zo vermijden ze om hun klanten duidelijk te informeren over de automatische verlenging van hun abonnement zolang niet tijdig een aangetekend schrijven van opzegging wordt verzonden. Zolang de klant zich er niet van bewust is dat hij het recht heeft zijn overeenkomst op te zeggen, zullen een of zelfs twee maandelijkse termijnen van zijn rekening worden gedebiteerd via de bankdomiciliëring.
- Door een minimale abonnementsduur te voorzien (die tot 48 maanden kan oplopen), wat overeenkomt met een bepaalde duur, omzeilt de handelaar zijn verplichting om een redelijke opzeggingstermijn te voorzien in de overeenkomst van onbepaalde duur.

Aanbeveling

Teneinde de consument die het reeds financieel moeilijk heeft, te beschermen, is het absoluut noodzakelijk de leesbaarheid van overeenkomsten tussen consumenten en professionals te verbeteren. De sancties bij niet-naleving moeten in de algemene voorwaarden duidelijk door de particulier kunnen worden geïdentificeerd en moeten op een leesbare en voor beide partijen begrijpelijke manier worden verwoord.

Het platform beveelt aan om in de wet betreffende de handelspraktijken, naar het voorbeeld van wat reeds bestaat in de regelgeving inzake de overeenkomsten voor consumentenkrediet en energielevering, een billijk en evenredig plafond vast te leggen voor het bedrag van het strafbeding en de nalatigheidsinteressen

Verder moet ook worden verboden dat bovenop de forfaitaire schadevergoeding (of de conventionele nalatigheidsinteressen) nog verschillende andere kosten worden gerekend ingeval van niet-uitvoering (of vertraging in de uitvoering) van een overeenkomst.

De wet betreffende de handelspraktijken moet worden aangepast om de omzeilingspraktijken van verkopers tegen te gaan. Het is van belang de bepaling van een minimale abonnementsduur in overeenkomsten van onbepaalde duur te verbieden en dus te voorzien in een mogelijkheid voor de consument om de overeenkomst op te zeggen mits naleving van een redelijke opzeggingstermijn, zoals door de wet is voorgeschreven.

Algemene aanbevelingen inzake verkoopovereenkomsten:

1/ De controlebevoegdheid van de FOD Economie uitbreiden: Deze dienst is onder meer belast met het controleren en sanctioneren van de (niet-)naleving van de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken. De dienst is evenwel niet bevoegd om de termen zoals “duidelijk”, “buitensporig”, enz. te interpreteren, die in de wet betreffende de handelspraktijken worden gebruikt en ook in de algemene voorwaarden zelf voorkomen. Om die reden blijft de tussenkomst van deze dienst op dit ogenblik meestal beperkt tot het controleren of is voldaan aan de eis van wederkerigheid van de bedingen en, wanneer dat niet het geval is en na waarschuwing, het overgaan tot verbalisering of verwijzing naar het parket. Als de door het Platform aanbevolen verduidelijkingen worden opgenomen in de wet betreffende de handelspraktijken, zou de FOD Economie in staat zijn veel doeltreffender op te treden. De bescherming van de consument en de rechtszekerheid zouden beter gewaarborgd zijn.

2/ Bevorderen van sectoriële akkoorden: In de energiesector werd een sectorieel akkoord gesloten (inwerkingtreding op 1 juli 2006) dat de algemene voorwaarden van de leveranciers aanzienlijk heeft verbeterd. De bevoegde minister zou, in samenwerking met de FOD Economie, gelijkaardige reguleringsvoorstellen kunnen opstellen en onderhandelingen opstarten, onder meer inzake telefonie waar de consument zich in een bijzonder zwakke positie bevindt.

3/ Oprichten van een paritaire verzoenings- en arbitragecommissie: In de wet betreffende de handelspraktijken bepalen dat een commissie (naar het voorbeeld van de Geschillencommissie Reizen), waarop goedkoop beroep kan worden gedaan, in geval van geschil tussen de partijen bevoegd is voor de afhandeling van die geschillen, hetzij met kracht van gewijsde (als arbitragecommissie), hetzij tot verzoening van de partijen (als verzoeningscommissie). Beide partijen zouden op deze commissie een beroep kunnen doen, ongeacht de bepalingen in de overeenkomsten, zodat alle consumenten gelijk worden behandeld.